

Praktyki rodzinne i rodzicielskie
we współczesnej Polsce
– rekonstrukcja codzienności

MAŁGORZATA SIKORSKA

Praktyki rodzinne i rodzicielskie
we współczesnej Polsce
– rekonstrukcja codzienności

Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR
Warszawa 2019

Recenzenci: prof. dr hab. Tomasz Szlendak
dr hab. Mariola Bieńko

Redakcja i korekta: Jakub Dadlez

Projekt okładki: Maryna Wiśniewska

Zdjęcie na okładce: Beata Lechowicz

Copyright © 2019 by Wydawnictwo Naukowe Scholar

ISBN 978-83-65390-14-1

Publikacja dofinansowana przez Narodowe Centrum Nauki ze środków przyznanych na podstawie decyzji numer UMO-2014/15/B/HS6/01874 oraz ze środków Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego

Wydawnictwo Naukowe Scholar Spółka z o.o.
ul. Wiślana 8 (róg Browarnej), 00-317 Warszawa
tel./fax 22 692 41 18; 22 826 59 21; 22 828 93 91
dział handlowy: jak wyżej, w. 108
e-mail: info@scholar.com.pl
www.scholar.com.pl

Wydanie pierwsze
Skład i łamanie: WN Scholar (*Jerzy Łazarski*)
Druk i oprawa: MCP, Marki

Spis treści

Wstęp	11
-------------	----

Część I. Od socjologii rodziny do socjologii praktyk życia rodzinnego

Rozdział 1. Historia przemian socjologii rodziny jako subdyscypliny naukowej – od socjologii problemów społecznych do socjologii życia rodzinnego i intymności	23
Początki socjologii rodziny jako subdyscypliny naukowej	23
Socjologia rodziny – prekursorzy	27
Auguste Comte	27
Émile Durkheim	29
Georg Simmel	31
Max Weber	32
Ewolucjonizm	34
Karol Marks, Fryderyk Engels	36
Frédéric Le Play	37
Socjologia rodziny – instytucjonalizacja subdyscypliny naukowej	38
Zmiana paradygmatu w socjologii rodziny – od <i>bycia rodziną</i> do <i>praktykowania rodziny</i>	40
Paradygmat strukturalno-funkcjonalny jako przykład podejścia <i>bycia rodziną</i>	42
Krytyka paradygmatu strukturalno-funkcjonalnego w familiologii	44
Nowa rzeczywistość społeczna rodzin	45
Feminizm jako przykład podejścia <i>praktykowania rodziny</i>	47
Podejście <i>praktykowania rodziny</i> – punkty wspólne	49
Czy socjologia rodziny jako subdyscyplina naukowa ma współcześnie sens?	53
Podsumowanie	57
Rozdział 2. Teorie praktyk jako alternatywa dla prowadzenia badań nad życiem rodzinnym – perspektywa <i>praktykowania rodziny</i>	58
Teorie praktyk – podstawowe pojęcia i założenia	62
Czym są praktyki?	63
Rola języka i dyskursu	67
Teoria praktyk rodzinnych	67
<i>Displaying families</i>	68

Teorie praktyk – potencjał badawczy	70
Wrażliwość na dynamikę życia społecznego	70
Chwytnie sprzeczności	72
Rozpoznawanie lokalnych oraz niszowych zjawisk społecznych	73
Koncentracja na badaniu zjawisk stosunkowo łatwo obserwowalnych	74
Praktyki cielesne (ciało i ucieleśnienie), praktyki dyskursywne	74
Znaczenie materialności	74
Dyskurs jako zbiór i źródło znaczeń społecznych	75
Metodologia badania „Praktyki rodzicielskie we współczesnych polskich rodzinach – rekonstrukcja codzienności”	76
Techniki badawcze	76
Dobór próby	79
Wykorzystanie pojęć z teorii praktyk w badaniu	80
Inne istotne kwestie dotyczące realizacji badań i analizy materiału empirycznego	84

Część II. Praktyki rodzinne

Rozdział 3. „Rodzina się buduje, jak powstaje dziecko” – sposoby definiowania rodziny	89
Dziecko, „więzy krwi”, „papier” i „więzi mentalne” – konstruowanie społecznej definicji rodziny	90
Dziecko i wspólne zamieszkanie – konstruowanie zindywidualizowanych definicji rodziny	97
„Grono takie dosyć małe” – kto tworzy rodzinę	98
Pępuszek, zdjęcia i korale po babci – rodzinne pamiątki	104
Podsumowanie	107
Rozdział 4. „Bardzo jesteśmy jacyś tacy hermetyczni” – wymiary społecznej izolacji rodzin	109
Otoczenie społeczne rodzin – osoby	110
Instytucja dziadków	110
Rodzeństwo	114
Przyjaciele i znajomi	115
Inne znaczące osoby	118
Osoby nieznanne osobiście	119
Otoczenie społeczne rodzin – instytucje społeczne	119
Przedszkola i szkoły	119

Miejsce pracy	125
System służby zdrowia	127
Politycy (program „Rodzina 500+”), instytucje administracji publicznej.	129
Kościół katolicki	131
Inne znaczące instytucje	133
Podsumowanie.	134

Rozdział 5. „Już tak na poważnie się życie zaczęło” – wymiary opresyjności życia rodzinnego i rodzicielstwa.	140
„Były wieczne podróże, imprezy, sielanka totalna. [...] Teraz jest życie”	141
„Się żyje pod dziecko, jak by nie było”	144
„Tego czasu ciągle jest za mało” – deficyt czasu	145
„Umieć wypośrodkować” – potrzeba równowagi	149
Podsumowanie.	151

Część III. Praktyki rodzicielskie

Rozdział 6. Empatyczny samolub i posłuszny indywidualista – jakie powinno być i jakie jest dziecko	155
Dziecko idealne – jakie dziecko powinno być.	156
Dziecko empatyczne	156
Dziecko dobrze wychowane	158
Dziecko <i>maverick</i> (indywidualista)	161
Dziecko rzeczywiste – rekonstrukcja relacji rodzice–dzieci (jakie dzieci są i jak się zachowują)	164
Dziecko bestyjka.	164
Dziecko jako dyktator	167
Dziecko jako maminsynek	170
Dziecko jako słodziak	173
Dziecko jako osoba	174
Podsumowanie.	175

Rozdział 7. „Wyegzekwować fajne zachowanie” – strategie wychowawcze rodziców.	180
Dziecko – biała kartka.	180
Rodzic – bezsilny demiurg.	183
Strategie wychowawcze.	188
Strategia karania	189
Zakazy	190

Izolowanie	191
Krzyk	193
Kary fizyczne	194
Powody karania	198
Kary – „w ogóle nie stosujemy”	199
Kary – podsumowanie	199
Strategia nagradzania	200
Przekupywanie	200
Pozytywne motywowanie	202
Sposoby nagradzania	203
Powody nagradzania	204
Nagrody – system czy spontaniczne działanie?	205
Nagrody – podsumowanie	206
Strategie nadopiekuńczości i nadzoru	207
Strategia unikania	208
Strategia tłumaczenia	208
Podsumowanie	210

Rozdział 8. Uzależniacze dzieci, pomocnicy dorosłych – urządzenia

elektroniczne jako nieludzcy aktorzy w relacji rodzice–dzieci	214
Sprawstwo urządzeń w relacji z dziećmi	215
Sprawstwo urządzeń w odniesieniu do rodziców	217
Emocje rodziców wobec urządzeń elektronicznych	219
Racjonalizacje stosowane przez rodziców	221
Podsumowanie	222

Rozdział 9. „Mama, jeść. Tata, bawić” – praktyki macierzyńskie

i ojcowskie	226
Dobra/zła matka, dobry/zły ojciec – rekonstrukcja modeli normatywnych	226
Matka – poświęcająca się opiekunka	227
Ojciec – kochający, obecny i wychowujący	231
Źródła różnic między normatywnymi modelami matki i ojca	233
Praktyki macierzyńskie i ojcowskie	238
Matki – menadżerki opieki i codzienności	238
Ojcowie – eksperci od zabaw	242
Podział obowiązków domowych	243
Idealny podział obowiązków	247
„Wyjścia na zewnątrz”	248
Marudzenie dziecka i „jest harmider, jest szybko”	250
Podsumowanie	251

Zakończenie	253
Załączniki	265
Załącznik 1. Scenariusz do I tury wywiadów.....	265
Załącznik 2. Spis prac domowych wykonywanych przez respondentów indywidualnie na platformie internetowej.....	271
Załącznik 3. Scenariusz do II tury wywiadów.....	273
Załącznik 4. Informacje o respondentach	279
Bibliografia	281
Wykaz rycin i tabel	291
Indeks nazwisk	292